

Այսպէս, թէև երկու պարագային եւ ենթարկումի եւ հետեւաբար ծառայութեան վրայ է խնդիրը, բայց պարզ է թէ առաջին պարագային մէջ, այսինքն մեղքին ներքեւ՝ գերութիւն է այդ ծառայութիւնը, քանի որ դէպի յոռին կը տանի ան եւ կ'ընկէէ հոգին, իսկ երկրորդ պարագային՝ աշխատանքի եւ բարոյական շնորհիւնն գործ է կատարուածը, որ կը զօրացնէ բարոյականը։ Երկու պարագաներուն մէջ ալ մարմինն է ծառայութեան գործիքը. անով է որ մարդ կը փցնէ իր հոգին, ենթարկուելով անոր իշխանութեան. անով է որ կը բարձրացնէ զայն, երբ կրնայ ենթարկել զայն իրեն։ Մեղքէ տարուած մարդուն ձեռքին մէջ իր

մարմինին անդամները գէնք են պղծութեան եւ անօրէնութեան, իսկ շնորհքն սրբուածին համար՝ գէնք սուր գործերու կատարման, արդարութեան եւ յաւիտեական կեանքի ստացման։ Ասով է որ կը բացատրուի կրօնական առողջ բարոյականի ազդեցութեան տակ արդիւնազորութեամբ ընկերային եւ քաղաքակրթական կեանքը, որուն տխուր հակապատկերը միայն կը ներկայացնէ ըստորին կիրքերէ եւ անբարոյ սկզբունքներէ քայքայուած անհատական եւ ընկերային կեանքերու տեսարանը։ Անհրճելի է առաքելական պտտգամը. «Թողա՛կ մեղաց մահ է. իսկ շնորհքն Աստուծոյ՝ կեանք յաւիտենից»։

Ք. Ե. Գ.

ՄԱՆ ԵՒ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ^(*)

«Բարի եւ օր մահուամբ՝ քան զօր ծննդեան» (ԺՈՂ. Ե. 2)

Երէկ մեր Փրկչի Յաղթանքեան Ս. Նշանի մեծագոյն տօնն էր — Խաչվերաց —. այսօր Մեծիւց է Խաչի, այսինքն յիշատակի օրը։ Անով փրկուած նշնեցեալներուն, անոնց՝ որոնք իրենց հաւատացեալ կեանքը կնքեցին անոր յաղթական հոգւանիւն տակ. հաւատացիւն անոր զօրութեան ու անով յաղթեցին աշխարհի, եւ այժմ անխռով կը նշնեն անոր շուքին ներքեւ, որ կանգնած է իրենց շիրիմներուն վրայ։ Մեր սիրելիները կը նշնեն իրենց յաւիտեական քուռնը՝ ժստահ անոր ամենայաղթ զօրութեան, որմէ կը սարսափին սանդարամետք ու կը սարսի սատանան։

1. — Այս պահուստ, անտարակոյս, մինչ ամենուս մտածումը կ'երթայ դէպի մեզմէ բաժնուած մեր սիրելիները, մեր մտքին առջև կը ցցուի կեանքի մեծագոյն հարցը, մահուան ու հանդերձեալ կեանքի յաւիտեական, կնճոտ, անլուծելի խնդիրը. ո՞րք են մեր սիրելիները, կ'ապրին, լի՞նչ է անդնական կեանքը։

Մահուան մտածումը անախորժ է, եւ թունաւորիչ ու հակառողջապահիչ կը նշկատուի, սակայն, իմաստութիւն չէ խաբկանքներ մշակել, եւ կոյր ձեռնալ մահուան իրականութեան առջև, ու խոյս տալ կեանքի մեծագոյն հարցը քննութեան ենթարկել։ աւելի՛ լաւ է գիմակայել իրողութիւնները, վասնզի ճիշդերը այն են՝ ինչ որ են, ու անոնց հետեանքը պիտի ըլլան այն՝ ինչ որ պիտի ըլլար. ինչո՞ւ ուրեմն, պիտի ուզենք խաբուիլ։ Ը՞վ կրնայ մոռնալ Ջրհեղձի ահաւոր պատկերը, որ իրական նկարագրութիւնն է աշխարհի մեղաւոր հանդըներու մէջ ընկնողուած մարդոց կեանքին։

Ամէն պարագայի տակ, անկարելի է խուսափիլ մահուան խորհուրդէն։ Երբ մահը կը խլէ մեզմէ մեր սիրելիները ու կը հեռացնէ մեր աչքերուն ուրախութիւնը՝ սուգ ու թախիծ բերելով մեզի, չենք կրնար խոյս տալ հետեալ մտալիլիչ հարցումէն. — օ՞րք է ան այժմ, կ'ապրի՞նք։ Երբ կեանքը երթալով կը հասունանայ ու իր վախճանին կը մօտենայ, եւ մենք աւելի բարեկամներ կ'ունենանք միւս աշխարհին մէջ — որոնք մեզմէ բաժնուած են — քան թէ այն աշխարհին վրայ, բանաստեղծին հետեալ բառերը կուզան մեր շրթունքին

(*) Քառօգ, խօսուած Հոկտ. 27ի երկուսրորդ օրը, Մեծեւոց Խաչվերացի բոս Հին Տոմարի, Ս. Փրկչի վանքը եկեղեցւոյ մէջ։

ծայրը, և Անտոնը ամենքն ալ գացին Լոյսի թաղապետութիւնը ու ետ մինակ մնացած հիմ հոսոյ։ Երբ տարիքը կը լցնուի, ու մեր կեանքը իր սահմանափակումին կը մօտենայ՝ հետեւել մտածումը անպայման կը յաճախէ մեր մտքին։ Բնականաբար օրը կը մերձենայ, սակայն, անորոշ է ինծի համար, թէ և անխուսափելի։ Մէջ օք կրնայ արդիւն գայն։ այդ մտածման հետ կուգայ նաեւ երկիւղը, բնական ահաբեկումը ոչնչն չտրուակէ, և բնազդաբար կը կտրէինք միզի ծանօթ միակ կեանքին։

Մահուան խորհուրդին լուծումը գերիվերի է մարդկային ամեն կարողութենէն անուշտ, գիրիւն է խորհիլ՝ թէ բնական օրէնք մըն է մահը, ինչպէս կ'ըսեն ամառք, որով հակադրուած է կենդանական բովանդակ ստեղծագործութիւնը։ Եւ թէ ան գոյութիւն ունէր մարդուն ստեղծումէն նոյն իսկ դարեր առաջ։ Սակայն, որքան ալ որ բնական ըլլայ մահը կեանքի ստորին առախաններու վրայ, բացառիկ նկարագրի մ'ունի ան մարդուն համար, վասնզի, մարդը ընդդիմակ իմացականութեամբ ու բանականութեամբ օժտուած միակ էակն է երկրի վրայ, որ աստուածային արարչագործութեան պսակը, գլուխ-գործոցը կը նկատուի։ Անիկա հատորներ կը գրէ կեանքի նշանակութեան մասին, ու կը խորհրդածէ անոր իմաստին ու նպատակին վրայ։ Թէ ուրիշ կուզամ, ինչո՞ւ կ'ապրիմ եւ ս'ըմ կ'եղբամ։ Ես յիշեմ, ի՞նչ է իր ծագումը, ո՞վ ստեղծած է զինքը, և ի՞նչպէս։ Թէ ինչո՞ւ ստեղծուած է, ի՞նչ նպատակի ուղղուած է իր կեանքը։ Եւ վերջապէս, ի՞նչ պիտի ըլլայ իր վախճանը, պիտի ապրի՞ մահուանէ յետոյ։ Ու միշտգէտ ան ծրար գիրներ կը մշակէ այս կեանքին համար, և զուարթ, վարդապետ երազներ կը հրատարակէ՝ յանդարտ, մահը կը յարձակի իր վրայ, կը խափանէ իր ծրագրերը, ու կը խորտակէ իր անկախութիւնները։ Ուստի, երբ մարդ այս մտքով կը խորհի, մահը անհնազան կը թուի իրեն, ու կը հարցնէ ինքնիրեն. «Ինչո՞ւ Աստուած որոշած է միայն զինքն անհոգի մը մահուանց տալ։ Բայց քրիստոնեան կը հաւատայ Աստուծոյ բարի ու արդար ցարխանամուրթան։ Մեր հաւատաքը հիմնուած է Յիսուսի անսուտ խոս-

քերուն վրայ։ Վի՛նչ որ կ'ընեմ, դուք այժմ չէք գիտեր, բայց յետոյ պիտի գիտնաք։ Սակայն եւ այնպէս, գոնէ մենք կրնանք կատարելապէս յստակութեամբ տեսնել մեր անցաւորութիւնն ճշմարիտ իրականութիւնը, ու մեր կեանքի կարճութիւնը հրաժարական ստիպողութիւն կուտայ մեզի գործի մղելու համար մեր բովանդակ էութիւնը, մեր բուրյոյ յոյժերը, որքան ատեն որ ժամանակ ունինք, քանի տարիները կ'անցնին, տրուողութիւնը կ'աւելնայ, ապա, կամ երբեք զի պարագայ մը կ'ըլլայ մեզի համար։ Մահուան ստեղծութիւնը եւ իրմէ յետոյ գալիքին անորոշութիւնը անճանաչելի հանդիսարարութիւն մը կուտան կեանքին։ Այս մտածումը կը խորացնէ մեր խորհուրդները, ու կը սանձէ մեր գոռոզութիւնը։ Դժուար է ըսել՝ թէ որքան մեծ կրնային ըլլալ մարդկային յանդգնութիւնն ու յաւակնատութիւնը, եթէ մահուան ստուերը երկիւղ չազդէր մարդուն, ու չստիպէր զայն ինքնագիտակցութեան գալու՝ թէ բացարձակ կախում ունի զօրութենէ մը, որ իրեն սեպհական զօրութիւն մը չէ։ Սուկայի երգիւծանք կայ հետեւեալ նախադասութեան մէջ, մարդուն ուղղուած. «Հպարտ ես, ո՞վ մարդ, դո՛ւն, որ փռել ես ու մոխրո՞ւ»։

2. — Սակայն, բիւսոնեական աստուածային յայտնութիւնը փարատեց այդ մասը խաւարը մարդկային հոգւոյն վրայէն, ու անմահութեան երկնային լոյսով լուսաւորեց զայն։ Թէ ի՞նչ փոփոխութիւն յառաջ բերաւ Յիսուս մահուան ու հանդերձեալ կեանքի մարդկային հասկացողութեան մէջ՝ Պօղոս առաքեալը կրնայ յիշել իբրեւ լուսաւորոյն օրինակը։ — Պօղոս, որ օր մը զէմ յանդիման կը գտնուէր ի՛ր իսկ մահուան խնդրին, այս ու հանդերձեալ կեանքի մասին կ'ըսէ. «Ինծի համար ապրիւն Քրիստոս է», այսինքն իր երկրաւոր կեանքը ի Քրիստոս եղած կեանքն է, չի կրնար առանց Քրիստոսի կեանք ըմբռնել. ու կ'անցնէ մահուան մասին. «Եւ մենք ի՛նչ չուինք, վասնզի մահը զինքը աւելի մօտիկ միութեան պիտի բերէ Քրիստոսի հետ։ Ս. Պօղոս չէր կրնար վայրկեան մ'իսկ ընդունիլ՝ թէ երկրաւոր կեանքն է իրականութիւնը, իսկ երկնաւոր կեանքը ստուեր։ Յետ-մահու կեանքը փառաւոր է, որովհե-

տե հաւատացեալը աւելի կը մերձեցնէ Յիսուսի: Պօղոսի համար մահը աւելի լաւ է, վասնզի շուտով Յիսուսի հետ պիտի ըլլայ՝ Անոր անճառելի փառքին մէջ: Ինչ որ կը յիշեցնէ մեզի մեծ պատմաբանի մը խօսքը իր մահամերձ դասեր ուղղուած. «Ես դիմեցի քեզի, զաւտեալ, շուտով Յիսուսի հետ պիտի ըլլաս»: Բայց Պօղոսի պարտականութիւնները զինքը կը պահեն հոս գեռ ժառանգակ մըն ալ. մեծ դատ մը. վստահուած է իրեն. հաւատացեալներու սիրոյն, որոնք պէտք ունին իր առաջնորդութեան և օգնութեան՝ ստիպուած է հոս մնալ գեռ: Ան կը զգայ թէ իր գործը աւարտած չէ տակաւին. սակայն, ան կը նայի հանդերձեալ կեանքին, և ո՛չ թէ այս կեանքին. թէ և այս տեղի ստորին չըջանակի մէջ կը զբոսնուի, սակայն, իր ակնարկը ուղղուած է անդինականին, վերինին, ուր է իր սիրտը, վասնզի հոն է իր Տէրը. ու անհամբեր կը սպասէ այն օրունան՝ երբ պիտի արտօնուի հոն մտնել. և վերջապէս, ժամանակը եկաւ, երբ ան կրնար ըսել. «Բարի պատե՛րազմը պատերազմեցայ, ընթացքը կատարեցի, հաւատքը պահեցի. այսուհետեւ ինծի կը մնայ արդարեան պատակը, զոր Տէր, արդար դատաւորը՝ պիտի հատուցանէ ինծի ա՛յն օրը, և ոչ միայն ինծի, այլ նաեւ բոլոր անոնց՝ որոնք կը սիրեն իր Յայտնուութիւնը» (Բ. Տիմ. Գ. 7-8): Սուրբ մը միայն կրնար ըսել այս բոլորը, ասիկա հասարակ մահկանացուի լեզու չէ, այլ հոգեւոր առաքելի մը, մեծ տեսանողի մը, որ ամէն ինչ յանձնած է Յիսուսի, եւ որուն աչքերը անկեպտոյց են յաւիտեական արժէքներու:

Թէ և Աստուած արտօնած է մահուան գոյութիւնը, սակայն, Իր Միածին Որդին անձամբ եկաւ բաժնեկու համար զայն: Յաւիտեական Որդին առաւ մեր մարդկային բնութիւնը, և անով անցաւ մահուան ահաւոր փորձառութիւնէն. մարմնացեալ Փրկիչը մեռաւ՝ մահը ընկելով մեր փրկութեան ճշմարիտ միջոցը. Յիսուս մեռնելով մահը փոխակերպեց. իր մահուան ատեն ըրաւ հեռեւեակ մեծ խոստումը իր ըրով խաղուած մեռաւոր՝ բայց զղջացած աւազակին. «Այսօր, ընդ իս իցես ի դրախտին»: Հանգրձեալ կեանքը խաւարի մթին իշխանութիւնը չէ այլեւս, վասնզի Փրկիչը մտաւ հոն ու երկ-

նային ճշմարիտ լոյսը շողաց մեռեալներու աշխարհին մէջ:

Այսպէս, Աստուածորդին իր Յարուսթամբ յաղթեց մահուան ու մարդկութիւնը ազատեց անոր գերութիւնէն. և մեզի տուաւ մեծագոյն խոստումը անահաւթեան՝ ըսելով «Ես եմ յարուսթեալ և կեանք, որ հաւատայ իս, թէպէտեւ մեռանի՛ր՝ կեցցէ՛ք»: Այլեւս մենք կրնանք աներկիւղ ըսել «Մէր է մահ յաղթութիւնէ քեզ, ո՛ր է դժոխք խայթոց քո» (Ա. Կոր. ԺԵ. 55):

Աստուածային լոյսը՝ զոր Աստուածորդին արձակեց ապագայի ահաւոր իրականութիւններուն վրայ՝ Գրիստոնեական կրօնքի փառաւոր մենաշնորհն է, ուրիշ ո՛չ մէկ կրօնք, անկէ առաջ և անկէ յետոյ, կրցաւ տալ մարդկութեան այդ աստուածային Յայտնութիւնն ու փրկութիւնը:

Յիսուս մեռաւ՝ փրկելու համար զանոնք որ մահուան երկիւղով իրենց ամբողջ կենաց տեղութեանը գերութեան մէջ էին» (Եբ. Բ. 15): Գրիստոս լուսաւորեց մահը, ու քրիստոնէին համար ըրաւ ա՛յն՝ ինչ որ ընաւ եղած չէր անկէ առաջ: Իր ընկան ու իրական գէմքով ճանչցուց մեզի մահուան ուրաւականը, և մեզի առաւ մեծագոյն հաւատքին ու հաւատքը՝ որ մեզ կարող կ'ընէ ըսելու. «Մենք կը նայինք մահուան՝ Յարութեան և զալիք աշխարհի կեանքին համար»:

Ահաւասիկ, ա՛յս է քրիստոնէական հաւատքը՝ մահուան ու հանգրձեալ կեանքին նկատմամբ, որ անճառելիօրէն փառաւոր է. սակայն, մեզ մահկանացուներս յեղինջով ենք ու վախկոտ. մերթ մերթ անհաւատքի մէջ, ուստի, պէտք է հաստատ հաւատք ունենալ Յիսուսի խօսքերուն ճշմարտութեան վրայ, եւ մեր տրտմութեան ու դժբախտութեան ժամուրուն, երբ մահ մարդկային բնութիւնը փորձի կ'ենթարկէ մեր հաւատքը, յիշենք Փրկչի մխիթարիչ խօսքերը. «Թո՛ղ ձեր սիրտերը չխոսովին, հաւատացէ՛ք Աստուծոյ և ինծի, իմ հօր տանը մէջ շատ օթեւաններ կան, եթէ չըլլային, պիտի չըսէի ձեզի. ես կ'երթամ ձեզի տեղ պատրաստելու համար. և պիտի գամ դարձեալ ու ձեզ հետ առնեմ, որպէսզի, ո՛ր որ ես եմ, դուք ալ հո՛ն ըլլաք» (Յովհ. ԺԳ. 1-3):

3. — Այդ, հրք մահը նկատի կ'առնուի իր այս ճշգրիտ իմաստով, հրք քրիստոնեան չի վախնար մահուան հրկիւղէն, այլ ընդհանառակն, անձկանօք կը սպասէ այդ օրուան՝ որպէսզի կարենայ գէժ-յանդիման վաշիւրը Աստուծոյ ներկայութեան շնորհքը, ա'յն ատեն կը ճշմարտութիւն Ժողովողին իմաստուն խօսքը՝ թէ՛ «Մահուան օրը աւելի լաւ է քան թէ՛ ծննդեան օրը»։ Բայց, պիտի առարկեն շատեր, ի'նչ տարօրինակ հաւատաւ, միթէ բնական զգացում չէ՞ որ՝ հրք մէկը կը ծնի, իր բոլոր ազգականներն ու անոնց բարեկամները կը հրճուին և կ'օւրախանան։ Ինչդեհ, հրք մէկը միտնի, անմիջապէս մահուան տխուր հրեշտակը իր սև թևերը կը տարածէ անոր ասն վրայ, տրտմութիւն, լաց ու կոծ կը տիրէ իր ծընողքին ու ազգականներու շրջանակին մէջ, ամէնքն ալ կ'ողբան որ զինքը կորսնցուցին, և շատ անգամ յուսահատօրէն կը կոծեն ու կ'ողբան։ Այն ատեն, դուն ըսէ թէ՛ «Մահուան օրը ծննդեան օրէն աւելի լաւ է»։ ո՞վ կ'ուզէ հաւատալ քեզի, ի'նչ անիրատու խօսք, պիտի ըսեն։ սակայն, այդպէս չէ՞ միթէ Աւետարանի մեծագոյն ճշմարտութիւններու համար, ամէնքն ալ տարօրինակ ճշմարտազանցութիւն (paradox) չեն թուիր մարդոց, զոր օր. «Երանի՛ ազաւորաց, զի նոցա միթիթարեցին»։ «Երանի՛ ազաւորաց հոգւով, զի նոցա է արքայութիւն Աստուծոյ», «Եթէ կամիցի ոք զալ աւ իս, ուրացի զանձն իւր, և աոցէ զխաչ իւր և եկեցցէ զկնի իմ», կամ «Որ գտանէ զանձն իւր՝ կորուսցէ զնա, և որ կորուսցէ զանձն իւր վասն իմ՝ գտցէ զնա»։ և այսպէս բազմաթիւ համարներ, որոնք առաջին ականարկով տարօրինակ ու հակասական կը թուին մեզի, սակայն, երբ ուզենք անոնց խորունկ իմաստին թափանցել ու հասկնալ զանոնք քրիստոնէական լոյսով, պիտի տեսնենք որ աստուածային խորախորհուրդ իմաստութիւն կը բովանդակեն անոնք։ Այսպէս է նաև պարզապէս Ժողովողի վերայիշեալ խօսքին։ Պէտք է անմիջապէս աւելցնել՝ թէ՛ այս հաստատումը բարի ու արդար հաւատացեալին համար է, և ոչ թէ մեղաւորին։

Թէ ի'նչպէս արգարի մահուան օրը ծննդեան օրէն աւելի լաւ է՝ հետեւեալ պատճառները կուզան ասպառացանել։

Ա. — Ամենէն առաջ, պէտք է դիտել՝ թէ մահուան օրը վստակը անցած է այլեւս, ու հաւատացեալը պահած է իր հաւատքին խոստովանութիւնը, ամէ՛ր, մինչև վերջը։ Երբ մահուկ մը կը ծնի, ո'չ ոք կրնայ ըսել՝ անիկա բարի՛ պիտի ըլլայ, թէ ոչ՝ չար։ Ի'նչ պիտի ըլլայ անոր մանկութիւնն ու երիտասարդութիւնը, պատուաւոր անուն մը պիտի ունենայ, թէ ոչ անպատու, ո'չ ոք կրնայ երաշխաւորել՝ թէ քրիստոնէական մաքուր կեանք մը պիտի վարէ, և ո'չ թէ անառակ, զիջիլ ու վնասակար։ Չենք գիտեր թէ կեանքի մէջ ի'նչ փորձանքներու և վտանգներու պիտի ենթարկուի ֆիզիկա-քապէս ու հոգեպէս, որոնք զինքը պիտի մոլորեցնեն ու մեղքի ճամբուն մէջ նետեն։ Այն կը նմանի — ինչպէս աշխարհ եկող աւէն մահականացու — աւելո՞ծ Ժողովող վրայ առաջատու բացող նաւու մը, որուն համար երկիւղ ունինք թէ նաւաբեկութեան պիտի ենթարկուի ու կործանի, և պիտի չկարենայ անվտանգ խաղաղ նաւահանգիստը հասնիլ։ Սակայն, երբ իր կեանքի ընթացքը կատարած է, իր հաւատքը ամուր պահած, ու կեանքի բոլոր փորձանքներէն անվտանգ անցած և Յիսուսի խաղաղութեան նաւահանգիստը ժամանած է, ա'յն ատեն, մեր մտաւախութիւններն ու կասկածները փառաւորած է իլլում, և անիկա անդորրութեամբ կը ննջէ ի Քրիստոս։ ուստի, իրաւունք չունի՞ Ժողովողը ըսելու՝ թէ՛ «Մահուան օրը ծննդեան օրէն աւելի՛ լաւ է»։

Բ. — Քրիստոնեան իր մահուան օրը աւարտած կ'ըլլայ Աստուծոյ կողմէ իրեն յանձնուած կեանքի գործը։ Իր ծննդեան օրը, զեռ նոր պիտի սկսի իր կեանքի ընթացքը, ապապայի համար յոյսը միայն ունինք՝ թէ լաւ գործեր պիտի կատարէ, սակայն, մահուան ատեն — բարի կեանքի մը փական օրը — կրնանք որոշապէս ըսել թէ ի'նչ ըրաւ ու ի'նչպէս ապրեցաւ, եւ վստահ ըլլալ թէ Աստուծոյ հաւատաւորիմ քնաց, ու անոր գաւառի համար աշխատեցաւ։

Մեծ գործի մը կամ ձեռնարկի մը վերջաւորութիւնը աւելի՛ փառաւոր է քան թէ սկզբնաւորութիւնը։ մենք կ'ուրախանանք՝ երբ շէնքի մը առաջին քարը կը դնենք, երբ հիմնարկէք կը կառարկենք, սակայն, ա'լ աւելի չե՞նք հրճուիր, երբ վերջին քարը

իր տեղը գետեղենք, ու շէնքը կանգնի մեր առջև աւարտած ու գեղեցիկ:

Ե՛րբ ամենէն աւելի կ'ուրախանայ երկրագործը, ցանքի՛ տանին, երբ կը տերմանէ յոյսերով, թէ ոչ հունձքի ժամանակ, երբ իր քրտինքին արդիւնքը կը հնձէ հրճուանքով:

Քրիստոնէական կեանքը կը նմանի զբաղացական տղոց կեանքին. դպրոց գացած առաջին տ՛րը տւելի կ'ուրախանայ սղան, թէ ոչ վերջին տ՛րը, երբ կ'աւարտէ իր ուսումը, յաջող քննութիւն կուտայ ու վըւայականը առած ցնծութեամբ կը բերէ իր ծնողքին, անոնց գնահատանքին արժանանալով, ու կը վայելէ արձակուրդի հանգիստը: Ա՛սը քրիստոնէական կեանքի արձակուրդն է, աշխարհի յոգնութիւններէն ազատելու և հանգչելու համար: Հաւատացեալին կեանքը նման է գործաւորի ծանր աշխատանքի օրուան մը, ե՛րբ աւելի գոհունակութիւն կ'զգայ, գործի սկսած ատեն, թէ ոչ գործը աւարտած ժամանակը:

Քրիստոնէին կեանքը վազքի մըցում մըն է կեանքի առաքելզին մէջ, հոգեւոր ու բարոյական արշաւ մը: Ամէն ոք գիտէ թէ մըցումներու մէջ վազողը մեծ հրճւանք կը զգայ երբ իր մըցակիցներէն աւելին առաջ կը հասնի որոշադրուած կէտին ու մըցանակը կը չահի՛ խելով բազմութեան ծափահարութիւններն ու կեցցէ՛ ներսը: Մեր կեանքը ալ նպատակի մը չի՛ դիմեր, մենք ալ աւելի ուրախ պիտի չըլլա՛նք՝ երբ հասնինք մեր նպատակէտիսն, ու մըցանակով պսակուինք, քան թէ երբ զեռ նոր կը սկսինք մեր կեանքի ասպարէզը, որուն գիտակցութիւնն իսկ չունինք մեր ծնած օրը:

Վերջապէս, հաւատացեալը հոգեւոր գիւնուոր մըն է. ե՛րբ ամենէն աւելի կ'ուրախանայ գիւնուորը, առաջին անգամ պատերազմի փողը հնչած ժամանակը, որ ինքքը ռազմի դաշուր կը կանչէ, թէ ոչ, երբ երկար կռիւներէ վերջ, մենք զօհաւորութեամբ կը յաղթէ թշնամիին, ու յաղթական կը վերադառնայ պատերազմէ: Քրիստոնեան ալ չի՛ մղեր հաւատքի բարի պատերազմը ընդդէմ խաւարին ու օտաւանային, ընդդէմ չարին ու մեղքին. ու երբ Աստուծոյ օժանդակութեամբ պարտութեան

կը մատնէ թշնամին, Պօղոս առաքեալի հետ կրնայ ըսել՝ «Զբարեւք պատերազմն պատերազմեցայ, զընթացին կատարեցի, զհաւատսն պահեցի: Այսուհետեւ կայ մնայ ինձ արդարութեան պատին, զոր հաստուսցէ ինձ Տէր յաւուր յայնմիկ արդարն դատաւոր, ոչ միայն ինձ, այլ և ամենեցուն, որ սիրեցին զյայտնութիւն նորոգ:»

Արդարեւ, երոտնելի է այն քրիստոնեան, որ կրնայ ուսանել կեանքի իմաստութիւնը՝ առ սոս Յիսուսի աշակերտելով, որ կրնայ աշխատել Անոր գոտին համար՝ իրբն Քրիստոսի գործաւորը, որ կ'ընթանայ քրիստոնէական վազքի մըցումին մէջ, որ կը գլին ուրազդի Սիսուսի բանակին. անոր մահուան օրը լաւագոյնն է իր կեանքի բոլոր օրերուն, վասնզի անիկա աստուածային վկայական պիտի ստանայ՝ իր կեանքի զբաղացին. վաստակաբեկ յոգնութիւն յետոյ մշտական հանգստեան պիտի արժանանայ. իր կեանքի խտէպին պիտի հասնի, և տըւար գոտաւորը զինքը պիտի պսակէ երկնային անթաւում դափնեով. իր թշնամին ներուն վրայ յայգիւնեան պիտի ըլլայ, ու երանական հրաւէր պիտի ընդունի յաւիտեանական կեանքի:

Գ. — Մահուան օրը ծննդեան օրէն լաւագոյն է մանաւանդ անոր համար՝ որ հաւատացեալը ալ աւելի կը մօտեցնէ իր Փրկչին. Յիսուսի հետ ըլլալու գերագոյն հոգեւոր երջանկութիւնը մըրթիւնել կուտայ անոր: Ինչպէս առաքեալները անձկանօք կ'ապասէին Տիրոջ միանալու, եւ իրենց կեանքի իւրաքանչիւր օրը զիրենք քալ մ'աւելի կը մօտեցնէր Յիսուսին, ու ինչպէս Պօղոս առաքեալ անհամբիւր կը սպասէր ա'յն օրուան՝ երբ բոլորովին Տիրոջ հետ պիտի ըլլար, ու վայելէր անոր աստուածային ներկայութեան երանութիւնը, վասնզի ա'յդ է հաւատացեալի կեանքի խտէպն ու նըւպատակը:

Գ. — Մահուան մահիճին վրայ է որ ամենէն աւելի մարդիկ կ'ըմբռնեն աշխարհի իրական արժէքը. կեանքի ընթացքին աշխարհ կը մոլորեցնէ մեզ. կը հաւատանք իր խոստումներուն ու կ'ընդունինք իր չըաւյած հաճոյքներն ու վայելքները, որոնք անցաւոր են, մահայն, մահուան ատեն մենք յստակօրէն կը տեսնենք թէ իմաց

գուցին խօսքին համաձայն, աշխարհը «Ունայնութիւն ունայնութեանց է» և եթէ նոյն իսկ ամբողջ աշխարհը մեկը պատկանէր, ու ամբողջութեամբ հաստատութիւնը մեր սեպհականութիւնն ըլլար՝ ոչինչ պիտի չափէինք: քաջ պիտի ըմբռնենք Տիրուանդ պատուէրը՝ թէ «Ո՛հնչ օգուտ կ'ընէ մարդուն, եթէ ամբողջ աշխարհը շտիկ, ու իր հոգին կորսնցնէ» (Մտթ. ԺՁ. 26): Ոչինչ բերած ենք աշխարհ մեր ծնած օրը, հետեաբար ոչինչ կրնանք «տանիլ մեզի հետ մեր մահուան օրը» Աստուծոյ վրայ ունեցած մեր հաւատքն ու նուիրումը պիտի կրնանք միայն խաղաղութիւն և հանգիստ շնորհել մեր հոգեւոյն:

Ե. — Մահուան օրը լուսաւորն պատեհութիւնն է հաւատացեալին համար, զօրաւոր վկայութիւն տալու Յիսուսի, իր ան կատարելապէս կը գիտակցի որ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին Տէրը իրեն հետ եղած է միշտ, օգնած է իրեն և առաջնորդած դէպի բարին: Ու ստիպա լաւ ազդեցութիւն պիտի թողու գինքը չըլլապատուներուն վրայ, իր ազգականներուն ու բարեկամներուն վրայ, իրեն բարի օրինակ մը:

Զ. — Վերջապէս, կարեւորագոյն պատճառը, զոր ամենն վերջը թողուցինք, ա՛յն է՝ որ մահուան օրը հաւատացեալին կը բերէ իր յաւիթեակակն երանկութիւնը, այսինքն իրականին անվախճան երանական կեանքը՝ Աստուծոյ ներկայութեան արժանացած, վասնզի սուրբերու մեծագոյն վարձատրութիւնն է Աստուծոյ ցնիլը, որ գերիվստի է մարդկային միտքէն և անճառելի: «Զոր ա՛յն ոչ ետես և ունի ոչ չուես և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, պատրաստեաց Աստուած սրբեկեաց իւրոց» (Ա. Կոր. Բ. 9):

Եւ մինչ աղաք հանգուցեալին ազգականները կուլան անոր թարմ հոգակոյտին վրայ, անոր հոգին իրիկիք սպացած՝ անեղեակայելի փառքի մէջ յաւերժական ուրախութիւն կը վայելէ, իրենց գլխուն վերեւ Արդարեւ, ա՛յն ատեն, ապահովաբար, անոր մահուան օրը ծննդեան օրէն հազարապատիկ աւելի երջանիկ է:

4. — Պէտք էնք տեսնել զարձեւ շէշտելու թէ մահուան այս երջանիկ օրը արդարեւեւ իրաւունքն է, սուրբերուն ու

Քրիստոսի ճշմարիտ հաւատացեալներուն վերապահուած է միայն, և ո՛չ թէ մեղաւորներուն, որոնց կը սպասէ յաւիթեական դատապարտութիւնը: անոնց համար, անշուշտ, իրենց ծննդեան օրը աւելի լաւ էր քան թէ մահուան դժարիտ օրը: Արդարեւ ներուն համար, որոնք կ'ապրին անարատ կեանք մը, դատապարտութիւն չկայ, այլ անվախճան երանութիւն:

Մարդիկ կը մեռնին, առհասարակ, ա՛յնպէս, ինչպէս որ կ'ապրին, ինչպէս որ կ'անցնեն իրենց ամբողջ կեանքը: Եթէ քրիստոնեան իր ակնարկը ուղղած է միշտ իր կեանքի նպատակակէտին՝ Յիսուսի, և ամենուրեք Անով կ'ապրի, Անոր կը հետեւի, իր կեանքի բոլոր օրերուն ընթացքին Անոր լոյսին մէջ կը քալէ, անտարակոյս, իր կեանքի վախճանն ալ Անոր լոյսին մէջ պիտի կնքէ: Իսկ, ընդհակառակն, այս աշխարհի մէջ միշտ մեղաւոր կեանքով ապրող ինքզինքը դատապարտութեան կ'ենթարկէ ու մեղքի մէջ ալ կը փակէ իր մեղսալիք աչքերը:

Իրեն վերջին կէտ, անհրաժեշտ է հաւատաւ գիտնալ՝ թէ, որքան ալ որ մահուան օրը լաւ է քան ծննդեան օրը, ո՛չ ոք իւրաւունք ունի փութացնելու զայն, պէտք է համբերութեամբ սպասել այդ երջանիկ օրուան, վստահ Աստուծոյ արդարութեան ու սիրոյն, այսինքն, ո՛չ ոք իշխանութիւն ունի անքնական միջոցներով կանխել այդ օրը:

Քրիստոնեայն եղբայրներ և քույրեր, Աստուծոյ Միածին Որդին մեզի խոստացած է յաւիթեական կեանք, յաղթելով մահուան ու փրկելով զմեզ խաւարի իշխանութենէն, ուստի վստահ պէտք է ըլլանք իր աստուածային սիրոյն ու խոստման՝ քալելով Աւետարանի ճամբէն: Ապրիք իրեն ճշմարիտ քրիստոնեաներ, որոնք չեն վախճար մահուան ուրուականէն, այլ, ընդհակառակն, միշտ պատրաստ, ուրախութեամբ կը սպասեն իրենց կեանքի վերջին օրուան, համոզուած ըլլալով որ այդ օրը իրենց յաւերժական երանութեան նախօրեակն է: Այս համոզումով ու հաւատքով փառաւորենք կենաց և անմահութեան Տէրը, որ է օրհնեալ յաւիթեանս, Ամէն: